

Гриценко Я. В.

КОГНІТИВНИЙ ВИМІР АРАБСЬКИХ ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Необхідною умовою успішної міжкультурної комунікації, взаємодії цивілізації – є бережне пізнання, ретельне вивчення специфіки національних культур та мов і, як результат цього пізнавального процесу, повага традицій, а також культурно-релігійної, історичної та духовної спадщини інших народів та країн, специфіки їхніх національних менталітетів, що проявляються в мові.

Потреба співпраці та координації спільної діяльності, а також подолання виникаючих труднощів, пов'язаних із розходженням у підходах при вирішенні різних задач, у ході міжкультурної комунікації, вимагають від її учасників не лише знання чужої мови, але і ставлять найбільш важко вирішувану у спілкуванні проблему переносу реципієнта в інший мовний та когнітивний вимір (історичний, культурологічний) із метою досягнення максимально повного розуміння суті спонукальних мотивів тих чи інших дій партнерів по цій комунікації, які своїм корінням сягають глибин національного менталітету.

Ця стаття є спробою систематизувати й узагальнити основні етапи розвитку паремійних одиниць арабської мови як засобу відображення когнітивної діяльності арабського лінгвосоціуму.

Мета статті – виявлення когнітивних процесів, що відбулися у прислів'ях та приказках арабської культури.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- 1) визначити та охарактеризувати мовознавчі напрями – когнітологію та когнітивну лінгвістику;
- 2) з'ясувати місце прислів'їв та приказок як засобів відображення пізнавальної активності;
- 3) встановити зв'язок розвитку паремій із когнітивними процесами в арабському соціумі.

У міжкультурній комунікації вчені-лінгвісти вбачають “адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур” [Верещагин, Костомаров 1990, 26]. Проте таке взаєморозуміння може залишитись

недосяжним, якщо нарівні з вивченням матеріальних свідчень історичного та культурного розвитку того чи іншого народу без уваги залишаться прояви психологічної, емоційної, духовної своєрідності цього народу. Для комунікації важливо та необхідно знати не лише іноземну мову, але й володіти так званими “фоновими знаннями”, які визначаються як взаємне знання реалій мовцем та слухачем, що є основою міжмовного спілкування. “Неможливо зрозуміти мову, не маючи уявлення про умови, в яких живе народ, який розмовляє цією мовою” – підкреслював французький вчений А. Мейе [Мейе, 8]. Очевидно, що лінгвісти все більше і більше стикаються з різними антропологічними, соціологічними та психолінгвістичними проблемами, які втручаються в мовну сферу. Таке сплетіння інтересів наукових дослідників у сфері мовознавства викликало появу наук, що розглядають мовні явища у їхньому тісному, нерозривному зв’язку з культурно-історичним розвитком народу, а у мовознавстві з’явилися нові розвідки, спрямовані на дослідження мови у зв’язку з людиною та її пізнавальною діяльністю.

Когнітивна лінгвістика виникла в 70-ті роки ХХ ст. (у 1975 р. в назві статті американських мовознавців Дж. Лакоффа та Х. Томпсона з’явився термін “когнітивна граматика”). Деякі вчені часом виникнення когнітивної лінгвістики вважають організований у 1989 р. Р. Дірвеном у Луйсбурзькому університеті (Німеччина) симпозиум, на якому було засновано журнал “Когнітивна лінгвістика”.

Когнітивна лінгвістика (від англ. cognition – знання, пізнання, пізнавальна здатність) – мовознавчий напрям, у якому функціонування мови розглядається як різновид когнітивної, тобто пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [Штерн 1998, 169].

Когнітивна лінгвістика є складовою частиною когнітології – науки, що досліджує когнітивні процеси у свідомості людини, завдяки яким вона сприймає, пізнає та з’ясовує навколишній світ.

“Когнітологія досліджує моделі свідомості, пов’язані з процесами пізнання, з набуттям, виробленням, зберіганням, використанням, передачею людиною знань, з репрезентацією знань і обробкою інформації, яка надходить до людини різними каналами, з переробленням знань, прийняттям рішень, розумінням

людської мови, логічним виведенням, аргументацією та з іншими видами пізнавальної діяльності” [Кочерган 2003, 24].

Максимально сконцентровано, загально і яскраво найбільш стійкі когнітивні компоненти (тобто фрагменти цілісної системи знань та уявлень про навколишній світ), що служать для більш адекватного сприйняття співрозмовника – представника іншої культури, іншого світовідчуття, – виражені у фразеологічних одиницях, які є широко розповсюдженими мовними кліше.

Тому, на наш погляд, коротшим і правильнішим кроком у здійсненні поставлених у статті завдань є звернення до народної творчості, а саме до прислів'їв та приказок. Саме в цих малих жанрах фольклору зосереджено всі когнітивні процеси: відображено сприйняття, розуміння і пізнання людиною навколишнього світу на різних етапах її розвитку; пам'ять поколінь про минулі часи, бо в них народ зосередив всі свої знання, аргументувавши їх.

Любов до крилатих висловів довгий час була і залишається характерною рисою для арабської культури. Розквіт усної поезії в період Джагілії спостерігався як у кочових, так і у осілих арабських племен, навіть після зародження і швидкого поширення ісламу, арабська поезія однаково користувалась популярністю як серед підкорених племен, так і серед племен-підкорювачів. Клішований вираз – це невід'ємний компонент словесного мистецтва арабів [Монгоє 1972; Sawayan 1985, 110–113]. Значний акцент робився на дослівне запам'ятовування усних та писемних форм [Sawayan 1985, 110–113]. Це особливо помітно на прикладі мусульманського населення, серед якого дослівне запам'ятовування цілих коранічних текстів досить поширене явище. Серед усіх існуючих шаблонних висловів у арабській мові найбільш поширеними є приказки та прислів'я.

Арабська мова так само, як і її діалекти, досить багата на приказки та прислів'я. А. Кримський одним із перших лінгвістів-семітологів указав на особливу комунікативну функцію паремій в арабомовному соціумі. Вже після перших місяців перебування в Бейруті Агатангел Юхимович доходить висновку, що “араб-сірієць... не любить строгої і наукової логіки та об'єктивної доказовості, а понад усе цінує афоризми, правила, влучне слово і т.д. Прислів'я для нього більша доказовість, ніж найбільш правильний силогізм” [Кримський 1975, 150]. Як зазначив на початку

цього століття британський військовий та дипломат Гарольд Діксон, який тривалий час працював на Близькому Сході: “Араб постійно цитує приказки, прислів’я та афоризми, і здається, що він насолоджується цим так, ніби він розповідає цікаву історію” [Dickson 1951, 336]. Автор збірки “100 арабських прислів’їв з Лівії” Мухаммад Абделькафі писав: “Можна стверджувати, що вони (араби) цитують приказки та прислів’я частіше, ніж представники будь-якої іншої нації” [Abdelkafi 1968, 7]. Так чи інакше, це твердження підтверджується вірою в те, що арабська мова – це мова, якою спілкуються у раю, найвиразніша, найвитонченіша і найкрасивіша серед усіх мов, багатство виразності якої неможливо порівняти. Будь то оратор, поет, політик чи просто співрозмовник, усім додає поваги словесна майстерність, форма та подача якої така ж вирішальна, як і її зміст.

Інтерпретуючи роль паремій у забезпеченні комунікативних потреб арабомовних народів, ми виходимо з таких моментів.

Словесне мистецтво давніх арабів сягає корінням далекого минулого. Для різних племен, що колись населяли Аравійський півострів, слово мало надприродну, магічну силу: *’inna min al-bayāni lasiḥran* “Гарна промова – то чари”, тобто гарна, ясна промова може впливати на слухачів, неначе чари. Слово *al-bayānu* (гарна промова) – це сукупність красномовства, зрозумілості фраз та гостроти розуму, точніше розумності серця, оскільки араби вважають, що розум людини знаходиться саме там: *lisānu-l-mar’i min ḥadami al-fu’ādi* “Язик людини є слугою серця”. Красномовність, ораторська майстерність, мистецтво оповіді викликали майже побожний захват. Вважалося, що вміння володіти словом могло вберегти від багатьох прикрощів та лих: *lisānuka ḥiṣānuka ‘in ṣanathu ṣānak wa ‘in āhnathu hānak* “Язик – твій кінь, убережеш його – і він тебе убереже, зрадиш його – і він тебе зрадить”; і не випадково, за уявленнями іудеїв та мусульман, саме слово було знаряддям акту божественного сотворіння світу [Пиотровский 1991, 30].

Схильність до лапідарності та образності викладу відзначена у відомому афоризмі *ḥayru al-kalāmi mā qalla wa dalla* “Найкращий вираз той, який короткий та влучний” та у низці подібних регіональних висловів: *kilmit bat walā ‘ašarat lāt* “Одне рішуче слово [краще] пустих балачок” (Палестина); *qiṣru-l-kalām manfa’at* “Ко-

роткість (стислість) промови (виразу) приносить користь” (Єгипет); *kul lukma kbīra walā tahkī kilma kbīra* “Їж великими шматками, але говори короткими словами” (Сирія). Ця схильність визначила частотність вживання в мові давніх арабів різних різновидів паремій. Середньовічні джерела свідчать, що в них широко вживалися приказки, прислів'я та афоризми [Фильштинский 1977, 23].

Відзначаючи багатство арабської мови, особливу питому вагу слова й словесного мистецтва в культурній спадщині арабських народів, середньовічні вчені вбачали розгадку такого феномену в географічному середовищі, природних, кліматичних умовах Аравійського півострова [Проблеми... 1987, 329]; звідси *al-mā'u milku 'amrin* “Вода – усьому голова” або *'adullu fī 'adnābi-l-baqari* “Ганьба (приниження) у хвостах корів” (араби-бедуїни не любили займатися тваринництвом). Переважно кочове життя арабських племен, зумовлене довколишнім середовищем, не сприяло розвитку таких форм мистецтва, як архітектура, скульптура, живопис, театр. Тривалі переходи в пустелі з її одноманітним ландшафтом, життя у віддалених кочів'ях давали лише один вихід творчій енергії арабів-кочовиків: усе багатство їхніх художніх виражальних засобів полягало в усній народній творчості. “Бедуїни не знають живопису й скульптури, нескладні їхні танці; якщо відволіктися від орнаментів, які жінки творять на килимах, то можна дійти висновку, що володіння словом, мистецтво оповіді й поезія – головне тло показу творчого обдарування народів Арабського Сходу” [Штайн 1981, 95]. Мова для араба має не лише практичне значення, а й вважається невід'ємною характерною рисою людини: *mā al-'insāna lawlā al-lisānu illā šūratun tumattalatun 'aw bahīmatun muhmalatun* “Якби не мова, то була б людина лише образом або безмовною твариною”. Навіть незмінному супутникові бедуїна – верблюду відводиться певна роль у розвитку арабського красного письменства. Щоб зберегти заданий ритм каравана, погоничі мусили годинами декламувати чи співати тужливі монотонні пісні [Тимофеев 1983, 83]. Та й із різновидами верблюжого кроку деякі дослідники пов'язують походження форм арабської поетичної метрики [Еремеев 1990, 38]. Верблюди для араба – істота від бога. Тому не дивно, що в арабській мові існує більше ста синонімів слова “верблюд”, а деякі дієслова застосовуються виключно щодо цієї тварини, наприклад:

‘abraka або *naḥnaḥa* “ставити верблюда на коліна”, *ḥāda* “підганяти верблюда піснею”, *qassasa* “випасати верблюдів”, *‘istanwaqa* “ставати подібно верблюдиці” (тобто втратити силу). Його образ широко використовується у прислів’ях у якості порівняння: *an-nāsu kāl ‘ibili al-miā ‘ati lā tajidu fihā rājilatan* “Люди – як верблюди, із сотні лише один придатний для їзди”; *‘aṣaḥḥu min ‘ayri-l-falāti* “Здоровіший за верблюда в пустелі”; *‘āgyaru min al-faḥli* “Ревнивіший за верблюда”.

Не знаходячи розмаїття в довколишній дійсності, кочовик шукає його в оригінальних поетичних образах, вишуканих метафорах, несподіваних порівняннях: *‘ajr ‘u min ḥāṣī-l-‘asadi* “Хоробріший за того, хто кастрував льва”. Це прагнення, пронесене крізь віки, найточніше висловив відомий арабський літератор Мустафа Лутфі Манфалуті (1876–1924): “Красу я люблю більше в уяві, ніж у реальній дійсності..., мене жахає думка, що дійсність могла б відняти в мене цю фантастичну відряду уяви” [Кримський 1971, 658].

Значення словесного мистецтва і, зокрема, паремій для арабського суспільства доісламського періоду значно визначалося тим, що в арабів не було власної писемності. Для народу, який не мав писемних літературних пам’яток, прислів’я і близькі до них фольклорні форми виступали засобом збереження і передачі людського досвіду, відомостей про історію, культуру народу, його традиції і звичаї. Іншими словами, виразно проявляються кумулятивна і директивна функції арабських паремій [Верещагин, Костомаров 1990, 77–79], що безумовно посилювало значення одиниць цього класу для арабської культурно-мовної традиції. Частотність вживання паремій у мові доісламських ораторів, зокрема язичницьких віщунів “кягінів”, визначалася і тим, що прислів’я, афоризми як квінтесенція багатовікового народного досвіду відбивають винятково авторитетну загальну думку і, отже, мають особливу переконувальну силу, виявляючи посилений вплив на слухача: *qawlun ‘aṣaddu min ṣawlin* “Слово сильніше за удар”. Водночас завдяки прислів’ям думка мовця висловлюється “не тільки точніше, а й інформативніше, образніше і, головне значно емоційніше” [Верещагин, Костомаров 1990, 79]. Останній фактор особливо значущий для арабського лінгвосоціуму, оскільки однією з рис національно-етнічної психології арабофонів прийнято

вважати їхню неабияку схильність до емоційного впливу, нерозчленованість чуттєвого й раціонального пізнання світу [Васильєв 1986, 121; Фильштинский 1977, 11]. Завдяки цьому слово й набуває тієї магічної сили, про яку йшлося вище. Виступи арабських ораторів більше звернуті до почуттів, ніж до розуму: *man lānat kalimatahu wajabat maḥabbatahu* “Той хто м’яко промовляє – обов’язково доб’ється любові (прихильності)”, – і часом мова, мовна активність набувають самостійного існування – від дійсності, від інших форм людської життєдіяльності. «Слово, – пише автор книги “Єгипет і єгиптяни” Васильєв, – нерідко зачаровує арабів, красномовністю впливаються і промовець, і слухач. Араби люблять свою мову і справедливо пишуться нею. Без фільтру логіки й міркування слова одразу впливають на емоції» [Васильєв 1986, 120]. Іноді гарна промова – вже подія, незалежно від того, як її зміст співвідноситься з реальністю.

Безперечно, наведені фактори створили передумови для плідного розвитку арабської словесності і, зокрема, такого її жанру, як паремія. Проте вирішальне значення для цього процесу мало поширення ісламу, який остаточно встановив пріоритет словесного мистецтва в арабів-мусульман. Іслам однозначно визначив своє негативне ставлення до живопису, скульптури, музики, танців, а також, до певної міри, віршування і співу [Еремеев 1990, 127–128]. На відміну від християнства чи буддизму, іслам забороняє використовувати ці види мистецтва для релігійної пропаганди. Але риторика, красне письменство і паремії були не лише однією з небагатьох дозволених форм вияву арабського художнього генія, але й формою, освяченою самим Кораном. Для підсилення поетичної виразності й емоційного впливу в Корані у проповідях Мухаммада широко застосовувалася притча, часто у вигляді розгорнутої оповіді. “Ми розподілили людям у цьому Корані всілякі притчі, але більшість людей стоїть на тому, щоб бути невірними” [Коран 1990, XVII, 91]. “Веде Аллах до свого світла, кого забажає, і наводить Аллах притчі для людей” [Коран 1990, XXV, 35]. Численність притч у текстах Корану і хадисів пов’язують із впливом іудейсько-християнської традиції, із впливом стилю біблійних книг [Фильштинский 1977, 137].

Як наслідок, численні коранічні цитати стали загальновідомими й масово відтворюваними, увійшовши до пареміологічного

фонду арабської літературної мови, а це ще більше зміцнило статус паремій у культурно-мовній спадщині арабських народів. Цьому значно сприяв повчальний характер більшості коранічних аятів, які являють собою “лаконічні узагальнено-повчальні судження і прескрипції” [Ушаков 1989, 13], іноді часто повторювані в тексті однієї або кількох сур. Поширення і засвоєння коранічних текстів істотно полегшувалося і тим, що Коран написано римованою прозою, де думка виражається групою коротких фраз з однаковою римою. Прагнення будь-що зберегти ритмічність прози (“рабство Мухаммада перед римою” [Кримський 1972–1974, 79]) іноді порушує логічну послідовність думки, але тим самим досягається піднесений і врочистий стиль оповіді.

Таким чином, паремії коранічного походження займають вищий або заповідний горизонт мовної практики арабофонів, що в певному розумінні обмежує їхнє вживання і дозволяє виділити їх із загального корпусу пареміологічних одиниць арабської літературної мови що, як правило, і роблять арабські пареміологи [Чекалкин 1991, 4].

Розширення комунікативних функцій паремій в арабському лінгвосоціумі значно зумовлює такий суто екстралінгвістичний фактор, як загальноновизнана консервативність арабського суспільства, що живе іноді за багатівіковими законами і традиціями. Традиціоналізм, властивий арабам не менше, ніж іншим народам Сходу, завжди виступав критерієм протиставлення східного й західного типів цивілізації. “На Заході кожна річ, навіть хороша, прагнуть якомога вдосконалювати, дедалі покращувати, щоб усе виходило краще, ніж у батьків та дідів, а на Сході кажуть, що старовина найкращий учитель, і прагнуть робити все за старовиною, як робилося колись: *ra 'yu ššayḥi ḥayru min mašhadi-l-gulāmi* “Думка старого краще за уявлення підлітка”. Захід і дивиться вперед – і йде вперед, Схід дивиться назад – і не рухається. Тому Захід молодіє і оновлюється, а Схід стариться і виснажується”, – писав у статті “*Šarq wa ġarb*” (1902 р.) Ісмаїл Гаспринський [Кримський 1971, 167].

Іншою визначальною рисою мусульманства, яке скувало, на думку етнопсихологів, розвиток арабів, як і інших народів, що сповідують іслам, була сліпа віра у фатум, у долю; вона впливала з мусульманського вчення про цілковиту передвизначеність усього суцього – *qadr* [Еремеев 1990, 84]: «Скажи: “Не спостигне

нас ніколи ніщо, крім того, що накреслив нам Аллах. Він – наш покровитель! І на Аллаха нехай покладаються віруючі» [Коран 1990, 9:51]. “Що написано на чолі, того не зітреш руками”, – мовить арабське прислів’я. У самій назві релігійного вчення – іслам (досл. покірність) – закладено ідею фаталізму, беззастережного підпорядкування усталеному життєвому порядку. Правовірний мусульманин має безумовно дотримуватися суспільних моральних норм і законів, що, як відомо, знаходять концентроване вираження в пареміологічних одиницях.

З часів середньовіччя в арабському суспільстві переважала колективна свідомість, спосіб життя з невичлененням людини з родини чи племені. Духовна єдність, злиття з родичами й одноплемінцями, які відігравали вирішальну роль у світовідчутті середньовічних арабів і які традиційно позначаються спеціальним терміном *asabiya*, також є суттєвим засобом оборони, захисту традицій арабів, збереження “стійкості типових рис їхнього трибу життя” [Штайн 1981, 24]. І в наші дні акцентований індивідуалізм, самоствердження особистості, що входять до пріоритетних цінностей сучасної західної цивілізації, не відповідають соціально-психологічному складу особистості арабофона, аж ніяк не схильного “виявляти свої індивідуальні якості й прагнення серед них і особисту відповідальність, ініціативу, бажання ризику” [Еремеев 1990, 272].

Арабській поетичній мові властивий особливий лаконізм, також пов’язаний, на думку І. М. Фільштинського, з уявленнями про магічну силу слова: “дієва магічна формула повинна бути стислою, не більше одного або двох віршованих рядків” [Фільштинський 1977, 54]. Звідси неодмінна в давньоарабській поезії вимога смислової завершеності кожного бейта, що спонукало поетів до виняткового лаконізму, до граничної економії поетичних засобів. Завдяки цій особливості, що перетворювала кожен бейт у самостійний завершений мовний твір, а також завдяки схильності багатьох поетів до неодноразового повторення одних і тих самих сюжетів, були створені необхідні передумови для поповнення арабського пареміологічного фонду численними уривками з поетичних творів. Хікма частіше за інші жанрові форми класичної арабської поезії ставали поширеними арабськими пареміями.

Це тільки загальний аналіз паремій як предмета когнітології, зокрема когнітивної лінгвістики. Будучи невіддільними від люд-

ського життя, вони якнайскравіше характеризують людство від часів його виникнення й до сьогодення. Це – історія, пам'ять, досвід народу тощо. Вони органічно увійшли в пам'ять, закріпилися в ній і стали невід'ємною частиною життя.

Простеживши історію розвитку й функціонування паремій, ми дійшли таких висновків:

1) Когнітологія досліджує когнітивні процеси у свідомості людини, когнітивна лінгвістика розглядає функціонування мови у зв'язку з когнітивними процесами соціуму. З'ясувавши значення термінів “когнітологія”, “когнітивна лінгвістика”, зауважимо, що паремія – це мовне явище, яке відображає усі когнітивні процеси, пов'язані з досвідом та пізнавальною активністю особистості;

2) Прислів'я та приказки якнайповніше відбивають усі етапи розвитку свідомості нації та пов'язані з ними історичні події. Це приклад мовної вдосконаленості людства. У одному реченні зосередилась уся когнітивна сутність людини: історія, досвід, пам'ять, уявлення, світосприйняття, горе й радість, страждання й щастя. У одній фразі поєдналося пряме й переносне значення. Тому паремія як мовне явище та ментальна репрезентація заслуговує на увагу мовознавців і потребує детального дослідження;

3) Історія виникнення паремій – це досить тривалий процес. За всю історію арабського суспільства прислів'я та приказки зникали й народжувалися, шліфувалися й переосмислювалися, залежно від часу побутування змінювалося їхнє пряме значення, а отже й призначення. Під час розгляду основних етапів розвитку арабських паремійних одиниць ми з'ясували, що когнітивні процеси посідають значне місце у творенні паремій. У подальшому їхньому дослідженні варто зосередити увагу на більш глибокому вивченні метафоричності паремій. Також варто кваліфікувати прислів'я та приказки, що етимологічно відбивають національно-мовну картину світу.

ЛІТЕРАТУРА

Васильев А. М. Египет и египтяне. Москва, 1986.

Верецагин Е. М., Костомаров В. Г. “Язык и культура: Лингвострановедение и преподавание русского языка как иностранного”. Русский язык. Москва, 1990.

Еремеев Д. Е. Ислам: образ жизни и стиль мышления. Москва, 1990.

Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі // *Дивослово.* 2003. № 5.

Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах. Київ, 1972–1974.

Кримский А. Ю. Письма из Ливана 1896–1898 гг. Москва, 1975.

Кримский А. Ю. История новой арабской литературы. Москва, 1971.

Коран. Пер. с арабского акад. И. Ю. Крачковского, Москва, 1990.

Мейе А. Сравнительный метод в историческом языкознании А. Мейе. Перев. с фр. Дилигенской А. В. Ред. и предисл. Б. Г. Горнунга. М: И.-Л., 1954. 8 97.

Пиотровский М. Б. Коранические сказания. Москва, 1991.

Проблемы арабской культуры. Москва, 1987.

Тимофеев И. В. Ибн Батута. Москва, 1983.

Фильштинский И. М. Арабская литература в средние века. Москва, 1977.

Чекалкин Д. В. К вопросу об источниках формирования паремнологического фонда арабского литературного языка // **Вопросы истории.** Москва, 1991.

Штайн Лотар. В черных шатрах бедуинов. Москва, 1981.

Штерн І. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: **Енциклопедичний словник.** Київ, 1998.

Abdelkafi, Mohamed. One Hundred Arabic Proverbs from Libya. London, 1968.

Dickson H. R. P. The Arab of the Desert: A Glimpse into Badawin Life in Kuwait and Sa'udi Arabia. London: George Allen & Unwin. p. foreword. 1951.

Monroe J. T. Oral Composition in Pre-Islamic Poetry // in Journal of Arabic Literature, 3: 1–53, 1972.

Sowayan Saad A. Nabati poetry: The oral poetry of Arabia. Berkeley: The University of California Press, 1985.